

Annie Ernaux'nun "Bir Kadın" Romanında Anne-Kız İlişkisinin Diyalektik Çevreni

Tülünay DALAK*

ÖZ

2022 yılında Nobel Edebiyat ödülü alan Fransız yazar Annie Ernaux'nun Türkçeye "Bir Kadın" (Une Femme) olarak çevrilen eserinde, yazar annesinin biyografisini toplumsal, kültürel, tarihsel düzlemde verirken annesinden hareketle çıktığı amı yolculuğunu kendisiyle çıktığı ruhsal yolculuğa çevirir. İçindeki fırtınaları yazarak dindirmeye ve böylece kendi benliğine ulaşmaya çalışır. Kendisiyle verdiği savaşı bitirmeden gerçeğin uğraklarına varamayacağını bilinciyle yol alır. Bu yol alış kendi kendine koyduğu engellere çarparken onu bilinçlenme kanalına sokar. Aydınlanma süreci uzun, yıpratıcı, sarsıcı, sıkıntılı olsa da olayları ayrıntılarıyla görme, olgulara bütüncül bakabilme, sorgulama süreçlerinde her bir sorundan güçlenerek çıkmasına neden olur. Kendine doğru çıkılan bu ruhsal yolculuk "ben"de çözülürken onu "biz"e ulaştırarak, içinde yer aldığı toplumu ve dünyayı anlamasına neden olur. Çalışmanın amacı, "ben"den "biz"e doğru bu yönelişte, bütünü algılamayı-görmeyi-kavramayı beraberinde getiren süreçleri açığa çıkarmaktır. Anne-kız ilişkisi içinde vücut bulan bu süreçler diyalektik kuramın yasaları çevreninde ele alınmıştır. Çalışmanın katkısı, ayrı bedenlerde benzer ve farklı tutumların anne-kız ilişkilerini hem olumlayan hem de yadsıyan boyutuyla diyalektik çelişki yasasının yanı sıra her şeyin değiştiği, dönüştüğü hareket yasası içinde zıt örgenlerin birbirine büründüğü karşılıklı etkileşim yasasıyla nasıl bütünleştiğini göstermektir. Sonuç olarak, kendi içinde sıçramalı bir hareket meydana getirerek değişikliklere zemin hazırlayan yaşam döngüsünde yazarın kendile yüzleşmesinin ve sınıf atlama mücadelesinin başarıyla sonuçlandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Annie Ernaux, *Bir Kadın*, Diyalektik, Çatışma, Uzlaşma.

The Dialectical Structure of the Mother-Daughter Relationship in Annie Ernaux's "A Woman's Story"

ABSTRACT

French author Annie Ernaux, who won the Nobel Prize in Literature in 2022, tells the biography of her mother in a social, cultural and historical context in her novel "*A Woman's story*" (Une Femme), while turning the journey of memories she embarked on with her mother into a spiritual journey she embarked on with herself. She tries to calm the storms inside her and she tries to reach her own self by writing. She realizes that she cannot reach the truth without ending the war within herself. This spiritual journey towards herself dissolves in the "I" and leads her to the "we", enabling her to understand the society and the world in which she is in. The aim of the study is to reveal the processes that bring about the understanding of the whole in this transition from "I" to "we". These processes embodied in the mother-daughter relationship are discussed within the framework of the laws of dialectical theory. The study's contribution to field aims to show how mother-daughter relationships are integrated with the interaction law of dialectics. As a result, it can be seen that the author's confrontation with herself and her struggle to move up the class concludes successfully.

Keywords: Annie Ernaux, *A Woman's story*, Dialectic, Conflict, Reconciliation.

1. Giriş

İnsan hayatında anne önemli bir konumdadır. Annie Ernaux'nun, annesinin bütün bir yaşantısına yer verdiği anlatıda anne başroledir. İnsanın ilk iletişimi annesiyle olan iletişimidir. Çocuk dünyayı annesinin gözünden bakarak anlamlandırır. Annesiyle etkileşiminden hareketle kişilik örüntüsünü oluşturur, benliğini inşa eder. Bu etkileşim sarmalı hayatın her aşamasına damgasını vurur. Anneyle olan ilişki kişinin kendisiyle olan ilişkisini de belirler. İlişkiden doğan yapı nasıl hissettiğimizi, nasıl davranmamız gerektiğini öğretir. Bu belirleyiş yaşamı örgüleyen, bireyi birey yapan örgeyi oluşturur.

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye/ Assoc. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye, tulinaydalak@gmail.com
Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 15.08.2024-19.03.2025

Citation/Atf: Dalak, T. (2025). Annie ernaux'nun "bir kadın" romanında anne-kız ilişkisinin diyalektik çevreni. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 56, 199-211. <https://doi.org/10.52642/susbed.1534045>

Annie Ernaux, *Bir Kadın* adlı romanında annesinin ölümüyle başlayıp, yine annesinin ölümüyle bitirdiği çevrimsel biçimdeki anlatısına Hegel'den alıntıladığı bir öndeyişle (epigraf) başlar: “Çelişkilerin akıl almaz bir şey olduğunu ileri sürmek hatadır zira onun gerçek varoluşu bir canlının acısında yatar” (Ernaux, 2023, s. 9)¹. Hegel'in sözünden yola çıkıldığında, yaşam ve ölüm gibi iki çelişkiyi bütünleştiren insan hayatının, bütün bir varoluşu kucaklayan, içinde değişimi, dönüşümü, çelişkileri, çelişkilerin etkileşiminden doğan acı ve sevinçlerin, eyleşim uğraklarından geçerek diyalektik çevrimsellikte bakışım içinde olduğu söylenebilir. Diyalektik bireşim sürecini içinde barındıran Hegel'in dizgeleştirdiği tez-antitez-sentez kategorilerine göre:

“Her kavram, başlangıç haliyle bir tezdur. Tez bir olumlama ve kendi varlığı ile taşıdığı karşıtlığın birliğidir. Tez, karşıtlığı aşma yönünde hareket eder (...). Anti-tez, tezin hareketinin içinden ve tezin hakikati olarak doğar. Hareket burada durmaz: Bir başka'nın başka'sı olan anti-tez bir şeyin (tezin) olumsuzlanması olarak kalamaz, kendisi de olumsuzlanır” (Çubukçu, 1998, s. 45).

“Gelişme süreci, eyleşimle gerçekleşir” (Hançerlioğlu, 1989, s. 106). Tez, antitez ve sentez aşamalarından oluşan diyalektikte her şey değişim ve dönüşüm halindedir. Tez aşaması bir şeyin başlangıç ve olumlu haliyken, antitez ise tezin olumsuz halidir, yani tezin karşıtıdır, sentez ise tez ve antitez süreçlerinin bütünleşmesidir. Her dönüşüm, birbirine karşıt güçlerin savaşıyla gerçekleşir. Birinden diğerine sürekli geçiş söz konusudur, hiçbir şey durağan değildir. Durağan gibi görünen şeyler bile kendi içinde değişiklik gösterirler.

Her kategorinin bir başka kategoriye götürdüğü ve bu kategoriyi kapsadığı (McTaggart, 2021, s. 12) bir yaşantıyla ilintili olarak, “*annem 7 Nisan'da, onu iki yıl önce yerleştirdiğim Pontoise Hastanesi'nin buzurevinde öldü*” (s.11) cümlesiyle başlayan romanda, Annie Ernaux, “*annem hakkında yazıyorum*” (s.29) diyerek yapıtın ana izliğini oluştururken, ilk şok aşamasından sonra “*başım ve midem ağrımaya başladı*” (s.13) söylemiyle ölüm acısının önce fiziksel sonra ruhsal etkisini hissettiği sıkıntılı bir süreci paylaşır. Bu paylaşımda çocukluk, ergenlik, yetişkinlik anıları arasında bir yolculuğa çıkar. Bu anı yolculuğu romanı çepeçevre sararken yazarın inişli çıkışlı duygu durumunu açığa çıkarır. Yapıtın yüzey ve derin yapısında görünen girift anlam diyalektik boyutuyla, romanı parçadan bütüne giden, bütünün parçalardan anlaşıldığı bir güzergâha sokar. Metin boyunca süren parçalı yapı, bireysel, toplumsal, kültürel etmenlerin bir araya getirdiği bütüncüyle yazarın duygu durumundaki gelgitleri gözler önüne serer. Yazarın, içinde bulunduğu sarmalı anlamaya ve anlatmaya çalıştığı bütüncede, okur, yazarın fiziksel ve ruhsal sivrulmalarına şahitlik eder. Bu şahitlik okuru yazarla özdeşim kuracağı bir kanala sokarken evrensel bir işlev üstlenir. Bireyseldeki evrensellik ya da felsefi söylemle tikellikteki tümellik romanın örgüsünü oluşturmada başroldeki yerini alarak zengin yapısıyla çok boyutlu okumalara uç verir. Hem toplumsal hem de sanatsal işlevini yerine getirmede önemli bir rolü üstlenen yapıt bireyselin toplumsalda yoğunluğu büyük resmi ortaya koyar.

Annesinin hayatından kareler sunan yazar, “*o benim için gerçekten anlam ifade eden tek kadındır*” (s.17) derken annesine olan düşkünlüğünü dile getirmenin ötesinde hayatın anlam duraklarında dolanır. “*Son iki yıldır bunaklıktan mustarıptır*” (s.17) söylemiyle annesinin Alzheimer hastalığıyla boğuştuğuna dikkat çekerek, “*Normandiya'daki küçük bir kasabanın kırsalında doğup Paris bölgesinde bir hastanenin geriatri [yaşlılıkbilimi] bölümünde ölen gerçek bir kadın'dır*” (s.17) romanın başkarakteri yapıp ailesinin bütün bir geçmişinden söz eder; büyükannesinden, büyükbabasından ve annesinin çocukluğundan, gençliğinden ve yetişkinliğinden bahseder. Sonra da babası ve babasının ailesinin hayat hikâyesini anlatır. Metin boyunca babasıyla annesini kıyaslayarak, annesinin özelliklerini sıralar. Annesiyle olan ilişkilerini metnin bütün dokusuna yayan yazarın bu ilişkinin izdüşümünden yansıyan duygu durumunu gözlemek, anlamak, anlamlandırmak ve yorumlamak çalışmanın kapsamını oluşturacak ve bu yorumsama diyalektik kuramın yasalarıyla gerçekleştirilecektir.

2. Diyalektik Kuramın Yasaları

Diyalektik, Yunan filozofu Heraklitos'un fikrini yeniden ele aldığı, idealist Alman filozofu Hegel tarafından geliştirilmiştir. Diyalektik, evrende her şeyin hareket halinde olduğu, bir değişim sürecinden geçtiği, hiçbir şeyin ayrı ve tek başına olmadığı, her şeyin her şeyle bağlantılı olduğu ve birbiriyle etkileşim

¹ Ernaux, A. (2023). *Bir Kadın*. (Çev: Y. Avunç). Can Yayınları

içinde bulunduğu anlayışına dayanır (Politzer, 1990, s. 147). Hegel, ruhun ve evrenin sürekli bir değişim içinde olduğunu söyler. Maddedeki değişimleri, ruhun değişikliklerinin belirlediğini belirtir (Politzer, 1990, s. 148). Marx ve Engels, Hegel'in düşüncenin ve evrenin sürekli değişme halinde olduğu fikrini benimserlerse de Hegel'in tersine "*fikirleri şeyler verir ve fikirler, şeyler değiştikleri için değişirler*" (Politzer, 1990, s. 148) anlayışından hareketle diyalektik materyalist bir bakış açısı getirirler.

Diyalektik'in birinci yasası "değişme" yasasıdır. "*Hiçbir şey olduğu yerde kalmaz, hiçbir şey olduğu gibi kalmaz*" (Politzer, 1990, s. 150) ilkesine dayanır. Diyalektik, hareket ve değişme demektir. "*Hiçbir şey harekettense, değişmeden, tarihin değişikliklerinden kurtulamaz, kaçamaz*" (Politzer, 1990, s. 153). Bir aşama bir diğer aşamayı zorunlu ve kaçınılmaz olarak izler. Diyalektik hareket otodinamizmi (kendi varlığından gelen gücü) içerir (Politzer, 1990, s. 154-155). Her şey akış halindedir (Akarsu, 1994, s. 76).

İkinci yasa "karşılıklı etki" yasasıdır. "*Her şeyin her şeyi etkilemesi, karşılıklı etki yasasıdır*" (Politzer, 1990, s. 160). Diyalektikçi, özel, tikel olayı, ayrıntıyı bütüne bağlar, dünyayı bir süreçler kümesi olarak algılar (Politzer, 1990, s. 147). Diyalektik "*şeyleri hareket halinde görür. Diyalektikçe göre hiçbir şey bitmiş, tamamlanmış bir biçimde bulunmaz; her şey, bir sürecin sonu ve başka bir sürecin başıdır, her zaman değişme ve gelişme durumundadır*" (Politzer, 1990, s. 161). Her şeyde, şeylerin otodinamizmi (içgücü) ile meydana gelen süreçlerin zincirleme sıralanışı söz konusudur (Politzer, 1990, s. 162). "*Şeyler, çemberimsi bir sürece göre evrim gösterirler, ama çıkış noktasına dönüp gelmezler, biraz daha yükseğe, başka bir düzlem üzerinde bir noktaya gelirler, ve böylece sürüp giderek, yükselen, yukarı doğru bir sarmal meydana getirir(ler)*" (Politzer, 1990, s. 165).

Diyalektik'in üçüncü yasası "çelişki" yasasıdır. "*Her yerde, şeyler, kendi karşıtlarına dönüşür*" (Politzer, 1990, s. 169). "*Şeyler yalnız birbirine dönüşmekle kalmaz, hatta bir şey yalnız kendi kendisi değildir, aynı zamanda kendi kendisinin karşıtı olan başka bir şeydir de, çünkü her şey, kendi karşıtını da içinde taşır*" (Politzer, 1990, s. 171). Bu süreç olumlama (tez), yadsıma (antitez), yadsımanın yadsıması (sentez) şeklinde formüle edilen çatışmacı bir gelişim izler (Arslan, 2002, s. 102).

Dördüncü yasa "niceliğin niteliğe dönüşmesi" ya da "sıçramalı ilerleme" yasasıdır. Her şey dönüşürken değişikliğe uğrar. "*Nicelik, nitelik haline dönüşür*" (Politzer, 1990, s. 188). Doğa ve toplumsal olaylarda değişimler sonsuza dek sürekli olmazlar, belli anlarda değişiklik ani olur (Politzer, 1990, s. 189).

Diyalektik mantığa göre, her bir evre kendi antitezini çıkardığı tezden oluşur, tez ile antitez birleşerek daha yüksek sentezde birlik kazanır (Cevizci, 2014, s. 830). Kısacası doğadaki her şey hareket ve değişim halindedir ve her şey birbiriyle hem çelişkili hem de birbiriyle ilintilidir. Şeyler sürekli kendi içinde bir savaşım verirler. Bir aşamadan başka bir aşamaya geçerken kendilerini koruyarak kendi karşıtına dönüşürler. Diyalektik bu hareket mikro düzeyden makro düzeye kadar her şeyde gözlemlenir.

3. Anne-Kız İlişisinin Diyalektik Anlam Uğrakları

Şeylerin, geçmişi ve geleceği açısından ele alınması gerektiği (Politzer, 1990, s. 150-151) diyalektik anlayışa göre, annesinin doğumundan ölümüne kadar geçen sürece yer veren yazar, onun ölümüyle birlikte iki oğlu ve eski kocasıyla gittiği hastanede, akrabalarıyla beraber defin işlemlerini gerçekleştirdiği, hısım akrabanın "*bu durumda yıllarca yaşasa neye yarardı*" (s.15) söylemlerine maruz kalır. Defin sürecinin gereklerini yerine getirme uğraşı içinde pek de farkına varmadığı iç sıkıntısı, Paris bölgesine geri dönerken "*her şey gerçekten bitmişti*" (s.15) cümleleriyle kendini açığa çıkartır. Yazarın fiziksel ve ruhsal olarak tam bir dağılması söz konusudur. Hayatın anlamının ellerinden kaydığı, "*kendimi her seferinde (onun için şunu ya da bunu) yapmamın anlamı yok*" ya da "*yapmak zorunda değilim*" derken bulduğunda fark ettiği boşluk anları" (s.16) ile mücadele ettiği ruhsal bir krizin eşiğine getirdiği görülür. Annesinin ölümü sarsıcı olmuştur: "*Sonraki hafta her yerde ağladım (...). Annemin orada ve ölü olduğu dışında hiçbir şey hatırlamadığım ağır rüyalarla uyanıyordum*" (s.16) söylemi annesinin ölümünden çok etkilendiğini, derin bir üzüntü içinde olduğunu ortaya koyar. Diyalektik'in, "*şeylerin sonsuz olmadıklarını (...), bir son ile, bir ölümlle tamamlanan bir başlangıçları, bir olgunlukları, bir yaşlılıkları olduğunu*" (Politzer, 1990, s. 168) göz önüne alınınca, yazarın, annesinin çocukluk, gençlik, olgunluk, yaşlılık dönemlerinden bahsettiği bir anlatı izlencesiyle diyalektik süreçlerin devinimini gözlemlemek mümkündür.

Şeylere diyalektik açıdan bakmak, her şeyin, geçmişte ve gelecekte bir tarihi, bir başlangıcı ve bir sonu olduğu gerçeğinden hareketle bakmak demektir (Politzer, 1990, s. 152). Yazar, yazma girişiminde bu süreçleri göz önünde tutan bir yapı sunar. Bir çiftlikte arabacı olan bir babadan ve evde dokumacılıkla

uğraşan bir anneden, 1906'da altı çocuğun dördüncüsü olarak dünyaya gelmiş (s.18) annesine başrol verdiği anı yolculuğuna annesinin çocukluğundan başlar: "*Annemin çocukluk öyküsü aşağı yukarı şöyle: doymak bilmez bir iştah (...), ıyırgezerlik nöbetleri (...), elma şarabı içmekten çürüyüp oyulmuş dişler (...), erkeklerle aynı bilgi birikimine sahip küçük bir köylü kıızı olarak dışarda geçen bütün bir hayat*" (s.20). Diyalektikğin temelinde hareket ve değişim vardır. Yazarın annesinin hayat çizgisinde bu hareketi ve değişimi görmek mümkündür. Yazar annesiyle ilgili, eğitime isteği olmayan, on iki buçuk yaşında okuldan ayrılan, margarin fabrikasında çalıştığında soğuktan ve rutubetten yakınan (s.21), iplik fabrikasına geçince büyük bir iş yerinde çalışmaktan gurur duyan (s.22), 1928 tarihinde kendisinden yedi yaş büyük, aynı fabrikada çalışan bir işçiyle evlenen (s. 5), "*dolayısıyla "rüya gibi bir ergenlik geçirdiği söylen(meyen)"* (s.22) bir biyografi sunar.

Hayat hikâyesinden sonra annesinin özelliklerini sıralayan yazar, annesinden duyduğu memnuniyeti dile getirirken toplumsal çevrenin kadın üzerindeki baskısından bahseder. Güçlü kuvvetli, gri gözlü, güzel bir sarışın olan, eline geçen her şeyi okumayı, yeni şarkılar söylemeyi, makyaj yapmayı, grup halinde sinemaya ve tiyatroya gitmeyi seven, "*biraz eğlenmeye "her zaman hazır"* (s.23) olan bir anne profili çizer. Çağın sosyo-kültürel şartlarını göz önüne alarak, "*kadınların davranışları üzerinde sürekli ve doğal bir gözetim uygulandığı bir dönemde ve küçük bir kasabada "gençliğinin tadını çıkarma" isteği ile "parmakla gösterilme" kaygısı arasında kalmak işten bile değilmiş"* (s.23) diyerek annesinin yaşadığı dönemi tarihsel bir zemine oturtup kadınların durumuna dikkat çeker. Bunu yaparken de toplumda kadının yerini sorguladır. "*Bir kadın için evlenmek ölüm kalım meselesiymiş"* (s.25) söylemiyle de kadınların tek kurtuluşunun bir yuva kurmak, evinin hanımı olmak, çocuklarıyla ilgilenmek anlayışının hüküm sürdüğü düşünce sistematikinden bahseder. Ayten Er'e göre, "*kadınlar, yıllardan bu yana kemikleşmiş önyargıların ve geleneklerin ağırlığı altında ezilmiş, kendi gerçeklerini dile getirmeleri engellenmiş ve kendilerine uygun görülen rolü oynamak zorunda bırakılarak varlıkları erkeğin gölgesinde edilgenleştirilmiştir"* (Er, 2022, s. 9). Diyalektik açıdan herhangi bir şeyi, bulunduğu bütünden ayırarak düşünmek mümkün olmadığı için, annesinin ev hayatı dışında, sosyal hayatta da varlığını sürdürdüğü ve diğer kadınlardan farklı olduğu görülür.

Karşıtların birbirine geçmesiyle ilintili olarak ele alındığında, erken yaşta hayata atılan anne, evlenmeyle birlikte "*başlangıçta hanımlık etmenin, evine yerleşmiş olmanın heyecanı(nı) (...), yeni bir yaşama başlama hissi(ni)"* (s.26) yaşasa da her şeyi çekip çevirme işini üstlenen tutumuyla dönemin evine kapanan kadın algısını yıkan özellik sunar:

"Kendi hayatlarını değişik biçimde yaşıyorlarmış. İkisi de bir yere varmak arzusundaymış fakat babam önündeki mücadeleden korkuyor, pes edip durumuna boyun eğme isteği duyuyormuş; annemse yitirecek hiçbir şeyleri olmadığı ve bu durumdan çıkmak için "her ne pahasına olursa olsun" her şeyi yapmaları gerektiğine inanıyormuş (...). Babam da onu izlemiş, çiftin ticari kararlarını annem vermiş" (s.27).

İçinde bulunduğu toplumun değerlerine zıt olan bir hareket edimiyle, annesinin, ailesinin gelişmesi için, sınıf atlama mücadelesine katkıda bulunması, Thalheimer'in, diyalektikğin temel özelliklerinden birisinin yadsımlarla gerçekleşmesi ve yadsıma olmadan sürecin de, gelişmenin de, yeninin de olmayacağı (Thalheimer, 2011, s. 125) anlayışıyla bütünleşir. Annesi, krediyle aldıkları "kafe-bakkal"ı tek başına yürüten (s.27-28), ailesi adına önemli bir rol üstlenen, bunu yaparken de toplumun değer sistemini yadsıyan yapısıyla, toplumun yadırgadığı bir platformda hem çevresinde hem de ailesinde hayranlık uyandıran biri haline gelir: "*Sanırım babam ve ben, ikimiz de anneme aşıkıktık"* (s.31). Yazar annesine olan hayranlığıyla ilintili olarak mutlu bir aile tablosu çizer: "*Aralarındayken, seslerden, etten ve bitmek bilmez kabbahalardan oluşan bir yuvanın içinde olduğumu anımsıyorum"* (s.31). Bu tablo yazarın çocukluk yıllarına aittir. Ergenlikle birlikte her şey yerini yavaş yavaş sorgulamalara, tartışmalara bırakacaktır. Şeyler kendileri olarak kalmaz, kendi karşıtlarına dönüşür (Poltzer, 1990, s. 169) diyalektik anlayışına göre, anne-kız ilişkisinde, yazarın bir tasarımdan bu tasarımın karşıtına geçiş süreçlerini gözler önüne seren bir resim ortaya çıkar.

Annesinin ve babasının zıt karakterler oldukları ve birbirlerini zıtlıkları içinde bütünleyen yapılarıyla birbirini iten ve çeken diyalektik düzlemde konumlandıkları söylenebilir, çünkü diyalektikğin temel yapısı karşıtların kutupsal birliğinden oluşur (Thalheimer, 2011, s. 122). Yazar, gelişmeye açık bir annenin tersine, gündüzleri işçi, akşamları kafe sahibi olarak, kendini evinde hissetmeyen birinin katılığını koruyan babasının sisteme annesi kadar uyum sağlamadığını (s.28) dile getirerek bu kutupsal birliğe dikkat çeker:

“Bir kafe-bakkal sahibi olarak (...) babam kafede hizmet ederken bahçesini ekip biçiyor, tavuk, tavşan yetiştiriyor, elma şarabı yapıp müşterilere satıyordu. Yirmi yıl işçi olarak çalıştıktan sonra yarı köylü yaşam tarzına geri dönmüştü. Bakkal kısmıyla, siparişlerle, hesaplarla annem ilgileniyordu, parayı yöneten oydu. Yavaş yavaş çevrelerindeki işçilerden daha üstün bir konuma ulaştılar, örneğin kafe-bakkalın ve bitişikteki küçük, alçak evin mülk sahibi olmayı başardılar” (s.32).

Köylülükten işçiliğe, işçilikten küçük esnaflığa uzanan yolda epey güçlük çeken aile kendi içlerinde bir şeyler başarmanın mutluluğunu yaşarken yazarın, ergenliğiyle birlikte, özellikle eğitim hayatına atılmasıyla beraber kendi ailesini hor görmeye başlaması, her şeyin içinde birbiriyle zıt olduğu, uzlaşmaz güçlerin bir arada bulunduğu ve bu güçlerin birbirlerine karşı savaşım verdiği (Politzer, 1990, s. 171) diyalektik dizgenin varlığıyla bütünleşir. Ailesinden beklentisi fazla olan yazarın, kendi ailesini beğenmemesi hem ailesiyle hem kendisiyle verdiği savaşımı gösteren, kendi içinde diyalektik bir ikilemdir. Her daim bağırarak konuşan büyükannesinin ve büyükbabasının, neşeli fakat alıngan, çabuk sinirlenen, söylemek istediklerini insanların yüzüne dobra dobra söyleyerek, önemli biri olduklarını sanıp kendilerini çevreleyen sınırları aşıyor olmalarından (s.22-23) şikâyet eder. Onlardan farklı olarak, anne ve babasının sınıf atlamış birileri olarak küçük burjuva sınıfına uygun söylemlerde bulunmalarını, uygun tavırlar sergilemelerini ister. Beklentisinin gerçekleşmediğini görünce hayal kırıklığına uğrar. Annesine ve özellikle de değişime ayak uyduramayan babasına olan kızgınlığıyla bir üst sınıfa atlama ve bunun gereklerini yerine getirme konusundaki kararlılığıyla kendi yolunu çizmenin gayreti içine girer. Ancak bu süreç birbirine zıt, sancılı bir süreçtir. Okur, yazarın gelgitli duygu ve düşünce sistemini anlamlandırmanın zorluğu ile karşı karşıya kalır.

Değişmeyi ortaya çıkaran, kendi kendileriyle uyumlu olmayan, güçler arasında uzlaşmaz iç karşıtlıklardan doğan savaşım ve çelişki vardır (Politzer, 1990, s. 172) diyalektik anlayış çerçevesinden bakılınca, yazarın, eşarplar takan, yüzünü pudralayan, dudaklarını boyayan, parfüm sıkın (s.31) annesine hayranlığı, “*büyüyünce onun gibi olacağımı sanıyordum*” (s.31) diye sevincini paylaşması, ancak annesinin kırk-kırk altı yaşları arasındaki bazı tutumları, “*bende ağlama isteği uyandırdı ve ondan nefret ettim*” (s.33) itirafını getirir. Böylece yazar diyalektiğin bir uğrağından bir diğer uğrağına geçmiş olur. Annesine hayranlığı “tez”i oluştururken annesine nefreti de “antitez”i oluşturur. Bir sürecin diğer süreci de içinde barındırdığı etkileşimsel yapısı birbirleriyle savaşım içindedir. Anne-kız ilişkisinde gözlemlenen şey bu ilişkinin bir çeşit sevgi/nefret sarmalında vücut bulmasıdır. Diyalektik mantıkta sevgi ve nefret bir ve aynı şeydir (Hilav, 2020, s. 35), çünkü zıtlıklar birbirlerini bütünlerler.

Zamanla annesiyle ilgili şikâyetleri artan yazarın, “*epey şişmanlamıştı, seksen dokuz kilo geliyordu. Çok yiyor, önlüğünün cebinde hep şeker parçaları bulunduruyordu*” (s.33), “*ne yapsa gürültüyle yapıyordu*” (s.34) diyerek memnuniyetsizliğini üst boyuta taşıması diyalektiğin yadsıma yasasıyla bütünleşirken kendi içindeki olumsuzlamayla da sıkı ilişki halinde bulunduğunu gösterir. Yazar nasıl annesine karşı hem sevgi hem de nefreti aynı anda besliyorsa annesi de kızına karşı davranışında benzer tutumu sergileyerek çelişik ruh halini ortaya çıkarır:

“Yüzünden kızgın olup olmadığı hemen anlaşılıyordu. Evde düşündüklerini dobra dobra söylüyor, bana acuze, pasaklı, edepsiz ya da sadece “sevimsiz” diyordu. Beni kolayca dövüyor, çoğunlukla tokatlıyor, kimi zaman omuzlarımı yumrukluyordu (“Kendimi tutmasam öldürecektim onu”). Beş dakika sonra da bana sarılıyordu, onun “bebek”i oluyordum” (s.34).

Annesinin ithamları, kıyaslamaları, şiddet uygulaması anneye kızı arasındaki ilişkiyi sorunlu bir kanala sokar. Anne kendi eğitim kodlarına göre nasıl yetiştirse kızını da öyle yetiştirme eğilimi gösterir, çünkü kendi annesi de sözünü dinletmek ve çocuklarını eğitmek için bağırıp çağırır, gerektiğinde dövermiş (s.19). Benzer eğitim anlayışıyla kızını terbiye etmeye çalışması birçok şeyde zincirlerini kırsa da birçoğunda da kıramadığının göstergesidir. Bu zincirleri kıramadıkları için ebeveynlerini eleştiren yazar, babasının geleneklere boyun eğen tutumundan hoşlanmazken, umut beslediği annesinin kendisini tam anlamıyla aşamamasını da büyük bir sorun olarak görür. “*Hiçbir şey ötekini inkâr etmeksizin gelişmez*” (Kıvılcımlı, 2000, s. 71) diyalektik sisteme göre yazar da anne ve babasının davranış modellerini yadsıyarak kendini geliştirme çabasına girer. Çünkü hedefi bir üst sınıfa atlamak ve gerçek bir burjuva olmaktır.

Annesinin, ailesi için elinden geleni yapması, kızına oyuncaklar, kitaplar alması, sağlığıyla ilgilenmesi, öğretmenin istediği tüm okul gereçlerini almaya çalışması, özel okula giden kızına: “*Senin ötekilerden aşağı kaldığını düşünmelerini istemem*” (s.34) diye özen göstermesi fedakâr bir kadın olduğunun göstergesidir. En büyük arzusu, kendisinin vaktiyle sahip olmadığı şeyleri vermektir (s.34). Ama buna rağmen, “*“bize pahalıya mal oluyorsun” ya da “sahip olduğun şeylere rağmen hala mutlu değilsin!”*” (s.34) demekten kendini alamaması yazarı suçluluk kanalına sokar. Kelimelerin insanların duygu ve düşüncelerini yansıttığı düşünülünce kendini kötü hisseden yazarın annesinin çelişik tutumuyla baş etmek zorunda kaldığı görülür. “*Gerçek bir içeriği olan her önerme aynı anda doğru ve yanlıştır*” (Lefebvre, 2005, s. 24) diyalektik mantığına göre, annenin aynı anda doğru ve yanlış tutum sergileyerek bedel ödeten bir fedakârlığa sahip olduğunu söylemek mümkündür.

“*Diyalektiğe göre, her şey, aynı zamanda, hem kendi kendisi, hem de karşıtıdır, her şey bir karşıtlar birliğidir*” (Politzer, 1990, s. 178). Yazar, “*annemin iki yüzü vardı, biri bizim için, öteki de müşteriler için*” (s.35) derken annesinin çelişik tutumunu gözler önüne serer. Bu, ailesine sert davranan, müşterileri memnun etmeye çalışan, birinden diğerine geçen zıt bir davranış modelidir:

“Annem tüccar bir kadındı (...). Fazla gürültü duyarsa ortaya çıkıp hiçbir şey söylemeden bir tokat patlatır, sonra işine dönerdi. Müşterilere nasıl davranmam gerektiğini onlara net bir sesle merhaba demeyi, onların önünde yemek yememeyi, tartışmamayı, kimseyi çekiştirmemeyi – küçük yaşta öğrenmişim” (s.35).

Yazarın öğrendiği şeylerden biri de annesiyle babası arasındaki ilişkinin zıtlıkları barındıran, diyalektiğin itme çekme kanununa göre birbiri arasında gerilim yaratan ve doğal olarak sorunlu olan özelliğidir. Bundan rahatsızlık duyan yazar, birbirleriyle bağırarak konuşan, birbirlerine kaba davranan, hep tartışan ebeveynlere maruz kalan biri olarak evinde rahat olamamanın, istediği gibi davranamamanın, arzularını hayata geçirememenin sıkıntısını yaşarken diyalektiğin benzer zıt uğraklarında, birinden diğerine savrulan inişli çıkışlı duygu durumunun açmazlarıyla boğuşur. Bir taraftan bu sıkıntının ergenlik bunalımıyla birleşmesi bir taraftan da anne-baba geriliminin arasında kalması çift diyalektik sarmalda yazarın bunalımlarını artırır.

“Yemek pişirmeye, ev işlerini “gerektiği gibi” yapmaya hiç zamanı olmazdı (...). Eline çabuk ve güçlüydü, yorucu işleri yapmaktan büyük gurur duyardı (...). “Oturmayı hak ettim” türünden bir gerekçesi olmaksızın dinlenmesi, okuması olanaksızdı (...). Babamla tartışmaları hep aynı konudaydı: Birinin ötekine göre yaptığı işin miktarı. Annem, “Burada her işi ben yapıyorum”, diyerek karşı çıkardı” (s.36).

Annesiyle babasının birbirine zıt karakterler olmaları doğal olarak anlaşmazlıkları beraberinde getirir. “*Diyalektik, karşılıklı bir ilişki ve çelişme*” (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 335) olduğuna göre, anne ve babasının ortasında kalan yazar, yuvasında bulamadığı huzuru dışarıda arar, çünkü bu uyumsuzluktan bunalmış, nefes alamaz hale gelmiştir. İki farklı karakter arasında bocalayan yazar duygu karmaşası yaşar ve bunun üstesinden gelmeye çalışır. Zira babası güzel konuşmak umurunda olmayan, yerel deyimleri kullanmayı sürdüren biriyken, annesi tam tersine dilbilgisi yanlışlarından kaçınmaya çalışan, okuduğu ya da kibar insanlardan duyduğu alışılmadık deyimleri kullanan (s.36) gelişime açık bir kadındır. “*Ona göre yükselmek, her şeyden önce öğrenmekti*” (“*İnsan zihnini donatmalı*” derdi), *bilgiden daha güzel hiçbir şey yoktu*” (s.37). Annesinin tersine babasının geleneklerini sürdürmede ısrarlı tavrı karşısında, yazar, “*onun babamdan üstün olduğuna inanıyordum*” (s.38) itirafında bulunur. İkisi arasında baskın figürün annesi olduğunu, otoriteyi temsil ettiğini söyler. Bu da “*birbirinden farklı olmayan iki şey yoktur*” (Thalheimer, 2011, s. 120) diyalektik anlayışını örnekserken yazarı kıyaslamaya ve sorgulamaya yönlendirir. Kendini çaresiz hisseden yazar aradığı mutluluğu bulamanın üzüntüsünü yaşar. Şeyler özdevinimle nasıl diyalektik bir evrimden geçiyorsa, kişiler de benzer süreçlerden geçerler. Yazarın bu dönüşümden geçmesi için yetişkinlik dönemine ulaşması gerekecektir.

“*Şeyler iki parçadan – kendi kendileri ile kendi karşıtlarından – yapılmışlardır, şeylerde birbiriyle çatışan iki güç vardır, çünkü şeyler kendi kendileriyle uyumlu değildir, kendi kendileriyle çelişki halindedir*” (Politzer, 1990, s. 178). Benzer diyalektik çelişkiyi anne-kız davranışında da gözlemlenmek mümkündür. Yazar “*müşterilere gülümsemek zorunda olmadığı zamanlarda yüzü genellikle asık*” (s.38) olan annesiyle bağlarını ergenlik döneminde kopardığını, aralarında sadece çatışmanın kaldığını (s.39) belirtir. Annesine kadın-erkek ilişkileri konusunda hiçbir şey söyleyememesi, ona herhangi bir şey sormaya cesaret edememesi, “*merak zaten ahlaksızlığın*

başlangıcı gibi düşünül(düğü)" (s.39) içindir. Anne-kız ilişkisinin artık eskisi gibi olmadığı, hem annesinin hem de kızının tutumlarının yazarın çocukluktan çıkmasıyla birlikte natür değiştirdiği gözlemlenir. "*Başlangıçtan sona kadar (...) her yeni belirlenimin eskisi bir taraftan koruduğu, bir yandan da aştığı sürekli ve bağlantılı bir süreç*" (Çubukçu, 1998, s. 45) olan diyalektik devinimi gösteren yapısıyla annenin davranışı örtüşür. "*Büyüdüğümü görmek hoşuna gitmedi?*" (s.39) söylemi önemlidir, bu, annesinin kızı üzerindeki tahakkümünü açığa çıkarır, çünkü ona pilili etekler, soket çoraplar, düz ayakkabılar giydirerek (s.39) onun çocuk kalmasını ister. Aralarındaki tüm tartışmalar sokağa çıkma yasağı, giysi seçimleri etrafında döner (s.39). Annesinden hep "*dışarıya ASLA böyle (bu elbiseyle, bu saç modeliyle) çıkamazsın!*" (s.39) azarı işitir. "*Hamile kalmamdan korktuğumu biliyordum*" (s.40) söylemi annesinin kızı üzerinde büyük bir sıkıyönetim uyguladığı anlamına gelmektedir. Bu baskıyı hisseden yazar, "*ölümünün beni hiç etkilemeyeceğini düşündüğüm oluyordu*" (s.40) türünden düşüncesiyle bir açmazda olduğuna dikkat çeker. Acıyla söylenmiş bu sözleri "*yöntemin kendisi çıkarsama yöntemidir*" (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 298) diyalektik yasasından hareketle, psikolojik baskının yarattığı bir gerilimin sonucunda oluşan bir duygu patlaması olarak okumak mümkündür.

Yazarın, "*annem benim için rol model olmaktan çıktı*" (s.40) söylemiyle başka bir düşünce kanalına girdiği ön bilgisini vermesi, "*evrim, uzlaşmaz karşıt güçlerin savaşımıdır. Şeyler, yalnız birbirlerine dönüşmekle kalmazlar, ama her şey kendi karşıtına dönüşür. Şeyler kendi kendileriyle uyum içinde değildirler, çünkü şeylerde, birbirine karşı güçler arasında savaşım vardır, çünkü şeylerde bir iç çelişki vardır*" (Poltzer, 1990, s. 176) diyalektik düşünce edimiyle bütünleşir. Okuldaki burjuva arkadaşlarının annelerine özenir. "*İnce, ağırbaşlı, yemek yapmasını bilen ve kızlarına "canım" diye seslenen anneler*" (s.40) ile kendi annesini karşılaştırır. Annesini frapan bulan yazarın, "*kaba konuşmalarından ve tavırlarından utanıyordum, özellikle de ona ne kadar benzediğimi hissettiğimde*" (s.40) diye dikkat çeken bir yargıda bulunması, aslında kendisinden de utandığının göstergesidir. Annesinden hareketle çıktığı anı yolculuğunu kendisiyle çıktığı yolculuğa çeviren yazarın, içindeki fırtınaları yazarak dindirmeye çalışırken kendisiyle verdiği savaşımın açmazlarıyla yüzleşmesi önemlidir. Bunlar, kendi kendine koyduğu engellere çarptığının, hayatın anlamını sorguladığının ve kendi gerçeğiyle hesaplaştığının göstergeleridir.

Yazarın, kendi çevresinden uzaklaşmak, yeni bir çevrede kendini var etmek için kendini kanıtlama çabası dikkate değerdir. Farklı bir sınıfa girme sürecindeyken yeni bir "ben" yaratmaya çalıştığı dönemde annesinden aynı karşılığı göremeyen yazar, annesini gelişmeye açık olduğu için takdir ederken yeterince çaba harcamadığı için duyduğu rahatsızlığı dile getirir:

"Ona beslediğim güçlü hayranlıktan dolayı, bana destek veremediğini ve beni (...) garip, yeni bir dünyada savunmasız bırakarak – babamdan çok daha fazla –hayal kırıklığına uğrattığını hissetmekten kendimi alamıyordum. Bana sunduğu tek şey endişesi ve şüphesiydi: "Kiminle birlikteydin, çalışıyor musun bari?" (s.41)

Yazar, çocukluk dönemini mutlulukla hatırlasa da ergenlik dönemiyle birlikte dengeler değişir. İki zıt arasında sürekli gelip giden bir hareket olan diyalektik devingen bir süreçten geçer. Eğitim hayatıyla beraber, özel okulda burjuva sınıfının gerçeğiyle karşılaşması, burjuva sınıfının yaşam tarzının kendi sınıfından farklı olduğunu keşfetmesini sağlar. Burjuva sınıfının kibar tavırlarına özenmesi, onlar gibi olmaya çalışması, aynı tutumu ailesinin de benimsemesini istemesi kendi sınıfından utandığının göstergesidir. Babasının geleneklere sıkı sıkıya bağlı tavrından dolayı babasından umudunu kesse de gelişime açık olan annesine umudunu bağlaması ama umduğunu bulamaması hayal kırıklığını da beraberinde getirir. Bir üst sınıfa geçme yolculuğunda annesinin kendisine gereken desteği vermemesinden duyduğu üzüntü diyalektiktir, çünkü "*diyalektik her şeyi en genel ilişkileri içinde, karşılıklı bağımlılık ilişkilerini izleyerek, sabit değil gelişen şeyler olarak ele alır*" (Thalheimer, 2011, s. 115). Bu anlamda, diyalektiğin akışkanlığı ve çelişkiyi bünyesinde barındıran yapısıyla yazarın kafa karışıklığı ve bu kafa karışıklığından kaynaklanan dolayımlanmış itici güç aynı düzlemde buluşur.

Yazarın, annesinin kendine destek çıkmamasından duyduğu derin üzüntü iletişimlerini de etkiler. Zira "*her hareket çelişkidir, çünkü içinde çelişki olmayan şey hareket edemez*" (Lefebvre, 2005, s. 22) düşünce ediminden yola çıkıldığında anne-kız ilişkisinin zıtlaşmalara dönüştüğü görülür. Anne-kız birbirleriyle kavga eder tonla konuşmaya başlarlar. İletişimleri olanaksız bir hal alır. Eski yakınlıkları birbirlerinden uzaklaşma (s.41) kanalına girer. İletişimsizlik kavşağında birbirlerini anlamaktan uzak, değerlerin çatıştığı bir noktada, her ikisi de kendi değerini dayatarak karşıt çıkarların çarpıştığı zeminde konumlanır. Değer çatışması kuşak çatışmasını da içine alan boyutuyla anne-kız arasında tam bir çatışmanın yaşanmasına ortam hazırlar.

Yazar, "toplumsal değerleri, dini uygulamaları, parayı küçümsemeye başladım" (s.41) diyerek kendi değerlerinin savunuculuğunu yapmaya soyunırken içinde bulunduğu düzene başkaldırır. Annesinin başkaldırısı ise:

"Yoksulluğun reddi. Ve bu, tek bir eylem gerektiriyordu: çalışmak, para kazanmak ve diğerleri kadar iyi olmak. O benim tutumumu anlamadığı gibi, ben de onun bu acı sitemini anlamıyordum: "Seni on iki yaşında fabrikaya koysak böyle olmazdın. Mutluluğun değerini bilmiyorsun. "Ve sık sık bana öfkesini yansıtan yorumu: "Özel okula gidiyor, hâlâ diğerlerini geçemedi"" (s.41-42).

Karşıtlıkların birbirine geçtiği düzlemde, annenin anlam dünyası ile kızının anlam dünyasının aynı noktada buluşmaması, beraberinde çatışmaları da getirir. Anlaşmazlıkları hem bireysel hem toplumsal hem de kültürel boyuttadır. Annesinin imgeleminde çalışmak ve para kazanmak bir değer iken, kızının imgeleminde sosyal sınıfın yanı sıra her anlamda sınıf atlamaktır. Giyim, kuşam, konuşma, davranış, düşünce tarzıyla tam bir burjuva olmak isteyen yazar, "evden ayrılmaya can atıyordum" (s.42) diye belirtir. Evi bir hapishane gibi gören yazar, Edebiyat Fakültesi'nde okurken "gözden uzakta, bana yasakladığı her şeye daldım; (...) özgürlüğümü tadını çıkardım" (s.42) diye yeni yaşamını kutsarken yeni ile eskinin arasında kalmanın mücadelesini verir. Diyalektik, şeylerin gelişimi ve evrimi olduğunu, eski şeylerin yıkıldığını, yenilerinin doğduğunu, şeylerin karşıtlardan oluştuğunu, bunların birbirine karşıt güçler yarattığını ve içlerinde sürekli bir savaşım olduğunu anlamayı sağlar (Politzer, 1990, s. 177). Yazar da kendi içinde bu savaşımı vererek değişme yolunda çaba sarf eder.

Karşıtlıkların sentezi olması bakımından, kendi hayatını yaşayan yazarın, üniversite yıllarıyla birlikte, annesiyle ilişkisi başka bir boyuta evrilir. Bu durum, "şeyler değişirler, çünkü bir iç çelişkiyi (kendi kendilerini ve kendi karşıtlarını) içlerinde bulundurlar. Karşıtlar çatışma halindedirler ve değişmeler bu çatışmalardan doğar; böylece değişme, çatışmanın çözümü" (Politzer, 1990, s. 183-184) haline gelir, anlayışını örnekçelendirir. Uzakta olduğu dönemde, bağırان ve şiddet uygulayan anne imgesinden sıyrılan yazar, "annemi özlemesem de onu yeniden gördüğümüne sevinmiyordum" (s.42) diyerek, aralarında artık birlikte yaşamayanlara özgü bir inceliğin ve neredeyse bir utangaçlığın baş gösterdiğini (s.43) belirtir. "Yıllarca onunla ilişkim eve dönüşten ibaretti" (s.43) diye düşüncesini dile getirerek, bu ilişkinin bağımlı bir ilişki olduğunun altını çizer. "Ondan uzakta yaşarken bile, evlenmediğim sürece hâlâ ona aittim" (s.44) bunun bir itirafıdır.

Hayatın dinamik yapısı içinde, yazar bir üst sınıftan birisiyle evlendikten sonra içinden çıktığı sosyal çevre ile yeni içine girdiği sosyal çevreyi kıyaslayarak, "aralarında farklar ve karşıtlıklar olmayan iki aynı şey yoktur" (Thalheimer, 2011, s. 120) anlayışını örnekser. Annesiyle eşinin annesini karşılaştırırken, annesinin komplekslerinin kendisine de bulaştığını dile getirir: "Onlara layık olmadığı duygusu, ki beni de bu duygudan uzak tutmuyordu" (s.45) söylemi yazarın kendisiyle hesaplaşmasını gösterir. Bu, annesi üzerinden kendini tanıma sürecidir. Annesindeki benzer kompleksleri kendisinde de yakalamanın ikilemi arasındaki sancıyı yaşarken kendilik algısıyla da yüzleşir. Kendiyle yüzleşme bilinç gerektiren bir aşamayken, olup bitenleri başkalarına yükleme aşaması sorumluluktan kaçmadır. Suçu başkasında aramak insanın kendine koyduğu en büyük engeldir. Bu engeli aşmayan yazar hayatın geç döneminde bununla yüzleşmek durumunda kalacaktır.

Birbirlerine olan ilintileri bakımından ele alındıkları zaman benzer diyalektik süreçlerden geçen, çelişkiyi de devinimi de içinde barındıran hayatıyla yazar, dersler, bir çocuk ve mutfak arasında annesi gibi hiç vakti olmayan bir kadına dönüşmenin (s.45) açmazıyla karşı karşıya gelir. Annesinin mektuplarına kısa yanıtlar vermesi, onu yılda bir kez, yazın ise birkaç gün görmeye gitmesi (s.46) annesinden uzaklaştığının göstergesidir. "Sessizliğim onu bayal kırıklığına uğratmışa benziyordu çünkü bu, her şeyden çok aklımı kurcalayan soruya yanıt vermiyordu: "o adam kızımı mutlu ediyor mu bari?" (s.46) diyen ve bir gölge gibi peşini bırakmadığını düşündüğü bir anne imgesiyle boğuşmak zorunda kalır. Böylece de "durağan olarak görülen tüm karşıtlıklar(in), gerçekte devingen" (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 335) olduğunu ortaya koyan gerçeğe karşılaşır. Devingen bu süreç, yazarın aşamadığı, işlemekten geçirip rafa kaldıramadığı, bağdan ziyade bir anne bağımlılığına dönüşmüş yapısıyla bir sarmal oluşturur. Yazar, annesinden uzaklaşıp/uzaklaşamamanın çift açmazıyla boğuşur. Annesiyle ilişkisini kaleme alarak çıktığı bu içsel yolculukta birçok kapının aralandığı, birçoğunun kapandığı ancak sorunların birçoğuna da nokta koyulamadığı görülür.

Eşinin ölümünden sonra bir süre tek başına yaşayan annesi, kızıyla yaşamak istediğini söylediğinde yazarın ağzından "ansızın şunu fark ettiğimde kalbim sıkıştı: "Bundan sonra hep onun önünde yaşayacağım" (s.47) sözleri dökülürken, "tüm şeyler gerek niteliğe gerekse de niceliğe sahiptir. Karşıtlar olarak iç içe geçerler, birbirlerine

dönüşürler" (Thalheimer, 2011, s. 133) diyalektik yasanın sisteminin gereğini yerine getirir. Annesinin önünde geçireceği yaşam nicelikken, ergenliğini hatırlatan travmayı içinde barındırması niteliklidir. Tekrar benzer süreçlerden geçmenin korku ve kaygısını taşıyan yazar, yaşama hevesini tüketecek olan bir çeşit yılgınlık hisseder.

Her şey kendisi ile uyumsuzluk içindedir (Politzer, 1990, s. 173) diyalektik düşünce edimi doğrultusunda, kızıyla oturan annesi bir yandan onu kucaklayan, diğer yandan dışlayan bir dünyanın içinde yaşamak zorunda kalır (s.48). "*Bir gün öfkeyle, "Buraya yakışmıyorum" demişti*" (s.48) diye dert yanan annenin serzeniş sınıf farkının göstergesidir. Torunlarına bayılan, kendini onlara adayan annesinin kendi çevresini yaratmaya çaba harcaması, değişen çevresiyle birlikte, artık kaba sözcükler kullanmamaya dikkat etmesi, işlerini nazikçe halletmeye özen göstermesi, öfkesini dizginlemeye çalışarak kendine göz kulak olmaya çalışması (s.50) dikkate değerdir. Kadioğlu'na göre, "*değişime yatkınlıkla birlikte değişime direnmek toplumsal olguların özünde bulunmaktadır ve toplumsal dinamiği, toplum olgularında gözlemlenen yaşamsal canlılığı ve insanın toplum içindeki etkinliğini sürekli kılan şey de bu iki karşıt eğilimin bir arada bulunuşu, oluşturdıkları gerilim ve armonidir*" (Kadioğlu, 2023, s. 51). Çelişkilerin savaşımından ortaya çıkan bu armoni hayatın bütün alanlarında kendini var eden yapısıyla yaşam dinamiklerini göstermesi anlamında diyalektik süreçleri içinde barındırır.

Kızının evinden huzurevine taşınan, ardından 1979 yılında huzurevinde bir kaza geçiren, bu kazayla birlikte huyu değişen, çabuk sinirlenir hale gelen annesi, durmadan "*usandım*" (s.53) diyerek hayatı kendisine de etrafındakilere de çekilmez hale getirir. İlaçlar yeterli deyip bir şey yeyip içmez olur. Bir gün güneşte bayılınca annesini tekrar kendi evine getiren yazar, artık iki çocuğuyla birlikte yaşayan, kocasından ayrılmış dul bir kadın (s.54) olarak bir taraftan annesiyle ilgilenmenin bir taraftan da verdiği hayat mücadelesi içinde parçadan bütüne geçen bütünden parçaya ulaşan sonra tekrar başka parçaya yönelen zor bir diğer diyalektik süreç içine girer.

Hayatın içinde, hayatı koruyan ve sürdüren, hayatın olumlanmasına yönelik güçler olduğu gibi yadsımaya yönelik güçler de vardır. Bu güçlerden kimisi olumlamaya kimisi yadsımaya yöneliktir ve olumlama ile yadsıma arasında çelişki mevcuttur (Politzer, 1990, s. 172) anlayışını sergileyen annesi için, yazar, "*dünyada bir yer işgal ettiği hikâyesi burada sona eriyor*" (s.55) diyerek annesinin Alzheimer denen bir tür bunama hastalığına tutulduğunu (s.55) ve her şeyin tamamen değiştiği bir döneme girildiğinin ön bilgisini vererek annesinin yaşadığı ve yaşattığı diyalektik çelişkileri gözler önüne serer. Annesi bu süreçte evdeki farklı odalar arasında kaybolur, eşyalarını kaybeder, her şeye sinirlenir, sürekli sabırsızlık halindedir, bir isteğini başka bir istek izler ve hiçbir şeyden hoşnut olmaz (s.55). Öfke ve kuşku içinde her kelimeyi kendisine tehdit olarak görür, okuduğunu anlamaz hale gelir, durmadan bir şeyler arayarak bir odadan öteki odaya geçer. Hiçbir şey onu mutlu etmez. Adları unutur, torunlarının yüzleri artık ona bir şey ifade etmez (s.56). Ceplerinde yemeklerden artan ekmek parçalarını saklar, bitkin düşene dek bir koridordan ötekine yürür (s.58). Artık hiçbir şeyden utanmaz hale gelmiştir, oburca saldırarak parmaklarıyla yemek yer, çevresindeki insanları git gide ayıramaz olur, söylediklerinin gerçeğe ilgisi kaybolur, yaşamadığı bir yaşam uydurur (s.60). Diyalektikte hiçbir şeyin olduğu gibi kalmadığı, her şeyin kendi karşısına dönüştüğü göz önüne alınınca, annesi gibi yazarın da bu durumdan kaynaklanan sıkıntıyla boğuştuğu gözlemlenir. Yazar, bu süre içinde iki trafik kazası geçir. Yediklerini yutmakta güçlük çeker, mide ağrıları çeker (s.56). "*En ufak bir şey yüzünden bağırıyor, ağlamak istiyordum (...), ben de delirmiş hissediyordum*" (s.56-57) diye bir taraftan isyanını bir taraftan öfkesini bir taraftan da çaresizliğini gözler önüne serer. Duygu durumundaki bozulmayla birlikte ne yapacağını bilemez hale gelir.

"*A aynı zamanda A olmayandır da*" (Lefebvre, 2005, s. 23) diyalektik durumu gözler önüne seren yazar, Alzheimer ile birlikte bir çocuğa dönüşen annesi için "*hiç büyümecek bir küçük kızdı*" (s.61) söylemiyle içinde acıma duygusunu barındıran bir duygu karmaşası içine girer. Yaşadığı çaresizlik, "*ağlamaya başladım, çünkü o annemdi, çocukluğumdaki aynı kadındı*" (s.58) diyen yazarı büyük bir bunalıma sokar. İçinden çıkılmaz bu bunalımda "*onu oraya [yaşlılar yurduna] yerleştirmenin suçluluk duygusu(nu)*" (s.61-62) hisseder. Bu duygu annesine yeterli olamama duygusudur. "*Bütün şeyler kendi içlerinde ilişkilidir*" (Boguslavski, Karpuşin, & Rakitov, 2006, s. 47) mantığından hareket eden yazar, annesinin ölmesini istemediğini, onu beslemeye, ona dokunmaya, onu doyurmaya gereksinimi (s.61) olduğunu dile getirerek suçluluğunu telafi edememenin sancısını yaşar. Bu duygu ikliminde nasıl düşüneceğini bilemez hale gelir. Suçluluğun yüküyle romanını

sonlandırırken “*geldiğim dünyayla aramdaki son bağ da koptu*” (s.64) diye içinden çıktığı topluma veda eden yazarın, annesinin ölümüyle birlikte hor gördüğü kendi sınıfıyla bağı tamamen kopmuş olur.

Diyalektik, bir inşa değil bir süreç olarak, bir yeniden inşa (McTaggart, 2021, s. 14) sürecidir. Annesi gibi kendi yolunu çizen yazar, yeni yaşam getirilerinin sarmalı içinde, kendi hayat yolunda, kendi kaderini kendi belirleyen yapısıyla, özgür iradenin getiri ve götürülerinin sonuçlarına katlanma kararlığında yeni umutlara yelken açarak okura benzer türden bir “katarsızı” yaşatır. Diyalektik, hareketsiz gibi görünen şeylerin hareket halinde olduğu, bir başlangıcı ve bir sonu olduğu, geri dönüşlere rağmen, eninde sonunda bir gelişmenin gerçekleştiği süreçler zinciri (Politzer, 1990, s. 77) olduğuna göre yazarın hayatında da benzer süreçlerin gözlemlendiği sarmalda diyalektikğin tez-antitez-sentez uğraklarının, birinden diğerine geçen, iç çatışmanın savaşımını veren sancılı bir gelişim çizgisi ortaya konur.

İçinden çıktığı hayat koşullarına bağlı olarak, ergenlikle birlikte çocukluktan çıkan, bu anlamda “tez” aşamasından “anti-tez” aşamasına geçen yazar, yetişkinliğiyle birlikte ergenliğinden itibaren “sentez” aşamasına erişir. Yazma süreciyle beraber tüm bu aşamaları gözden geçiren yazar, ne çocukluğundan ne de ergenliğinden özgürleşebildiğini fark etmenin sıkıntılarını yaşar. Yetişkin olsa da geçmişinin onu bırakmadığı anı yolculuğu, kendine doğru çıktığı iç yolculuğa dönüşür. Tez-antitez-sentez uğraklarında tüm yaşananları sorgular. Amaç geçmişin yarattığı huzursuzluklarla yüzleşmek, geçmişin sıkıntılarıyla vedalaşmaktır. Annesiyle birlikte yaşadığı sürece bunların mümkün olmayacağını idrak eder. Annesinden özgürleşemedikçe bunun olası olmayacağını anlamının sancısını hisseder. Ancak bu özgürleşmeyi tam da istemez, çünkü her şeyin biteceğinin, bu bitişle savrulacağının farkındadır.

Annie Ernaux, annesinin hikâyesini kaleme aldığı romanı için “*bu kitap ne bir yaşam öyküsü ne de bir roman, belki edebiyat, sosyoloji, tarih arasında bir şey*” (s.64) diyerek yapıtın biyografik ve roman özelliğini yadsır. Bunun nedeni metin içinde sosyolojik, tarihsel dokuyu edebiyat formuyla vermesinden kaynaklanır. Yüzey yapıda metin annesinin biyografisini sunarken alt metinde o dönemin toplumsal fotoğrafını çeker. Toplumsal ve kültürel unsurları tarihsel olarak sunar. Bunu yaparken de edebiyatın sanat işlevini yerine getirir. Bu anlamıyla da diyalektik bir eser ortaya koyar. Yapıt diyalektiktir, çünkü annesinin ölümüyle başlayıp yine annesinin ölümüyle sonlandırdığı diyalektik çevrimselliği ortaya koymanın yanı sıra tarihsel çizgide toplumsal olaylardaki birbirine zıt unsurları diyalektik etkileşim içinde, bireysel yaşamdan kesitleri toplumsal yaşamla harmanlar. Böylece baskıcı bir çevrede yetişen bir annenin yaşam mücadelesiyle yazarın yaşam mücadelesinin iç içe geçtiği sarmalda diyalektik unsurları açığa çıkarır.

4. Sonuç

Annie Ernaux'nun *Bir Kadın* (Une Femme) adlı romanında annesinin yaşamöyküsünü sunduğu, annesine başrolü verdiği, psikolojik unsurların yanı sıra içinde sosyolojik, kültürel, tarihsel unsurları da barındıran yapıt, iletişimsel açıdan ele alınmış ve diyalektik kuramın yasaları çerçevesinde incelenmiştir. Çünkü diyalektik “*bir yöntem sağlar*” (Ollman & Smith, 2013, s. 15). Bu yasalar “değişme”, “karşılıklı etki”, “çelişki”, “niceliğin niteliğe dönüşmesi” ya da “sıçramalı ilerleme” yasalarıdır.

Aile cephesinden, köyden kasabaya, çiftçilikten işçiliğe, işçilikten esnaflığa uzanan toplumsal çizgide ailece verilen bir yaşam mücadelesi söz konusudur. Diyalektik açıdan değerlendirildiğinde, diyalektik süreçler zincirini görmek mümkündür. Geri dönüşlere karşın ilerleyici bir hareketle gelişen tarihsel veya sarmal bir gelişme gözlemlenir, çünkü içinde yukarıya doğru sınıf atlama aşamasını barındırır. Bir sınıftan diğer bir sınıfa geçme, diyalektikğin olay ve olguların gelişimi ve evrimi olduğu, eskisinin yerine yenilerinin ortaya çıktığı “değişme” yasasının gereği yerine gelmiş olur. Bu, hareketleri ve değişimleri açısından ele alınan olaylar dizisinin geçmişi ve geleceği açısından incelenmesi demektir. Çiftçilikten fabrika işçiliğine geçmeleri, kafe-bakkal işletmeleri ve kendilerine bir ev almaları ailede hiç kimsenin bunlara sahip olmadığı düşünüldüğünde önemli bir sıçramayı ortaya koyar. Böylece diyalektik sıçramayla, nicel niteliğe dönüşmüş olur, çünkü küçük burjuva sınıfına geçiş söz konusudur. Bu geçişler kendi içinde çelişkileri barındırırlar. Bu, çiftçilik işçiliğe, aynı şekilde işçilik de esnaflığa zıt konumdadır anlamına gelir. Tüm bu sınıflar birbiri arasında hem çelişik hem de bütünleşiktir. Birbirine karşıt bu sınıflar içlerinde karşıtların birliğini içerirler, çünkü birinden diğerine geçiş boyutuyla etkileşim içindedirler. Çelişki olan yerde değişim ve hareket vardır. Çelişki olumlamanın yadsımasıdır ve yadsımanın yadsıması gerçekleştiğinde çözüm ortaya çıkar çünkü çelişki elenmiş, aşılmış olur (Politzer, 1990, s. 184). Kısaca, çiftçilik; olumlama (tez), işçilik; yadsıma

(antitez), esnafılık; yadsımanın yadsıması (sentez) diyalektik evrimin özetlenmiş halini oluşturur. Ailenin tarihi sürekli bir değişim halinde, bir boyuttan başka bir boyuta geçerek diyalektiğin tez-antitez-sentez uğrakları sonucunda ortaya çıkan gelişim gösterir.

Annesi cephesinden, on iki buçuk yaşında iş hayatına atılan, küçük bir fabrikadan büyük bir fabrika işçiliğine uzanan, oradan kafe-bakkal işletmeciliğine giden yolculuğunda sınıf atlama mücadelesini diyalektiğin her şey değişir ve dönüşür yasasından hareketle, diyalektiğin uğraklarından geçen anne, dar çevrenin dayattığı zincirleri kırıp niceliği niteliğe dönüştürmüş olur, çünkü para kazanmak bir nicelikse sınıf atlama bir niteliktir. Tüm bunlar olumlama, yadsıma ve yadsımanın yadsıması basamaklarıyla gerçekleşir. Annesi, çocukluğundan yaşlılığına uzanan yaşam çizgisinde hep çalışmış, didinmiş, kendi çapında başarılı olmuştur. Bu yaşam çizgisi gelgitler barındırsa da bir başı bir sonu olması nedeniyle hem çizgiselliği hem zıtlıkları hem de döngüsellliği içinde barındıran özelliğiyle diyalektiktir. İnişli çıkışlı yaşam zincirinde yukarıya doğru sarmal bir yapı oluşturan diyalektik mantıkla işlerlik kazanır.

Annie Ernaux cephesinden, benzer süreçlerden geçen yazar ailesinden farklı olarak burjuva sınıfına geçer. Ailesiyle aynı sıkıntıları yaşayan yazar, kendi sınıfını hor görmenin sonraki zaman diliminde suçluluğunu hisseder. Kaleme aldığı romanında annesinden bahsederken kendisinden de bahsederek kendi içinde verdiği sosyal mücadelenin yanı sıra psikolojik olarak hissettiği açmazlarla yüzleşir. Yazarın duyumsadığı duygusal çalkantılar inişli çıkışlı yapısıyla diyalektik çevrendeki yerini alır, çünkü yazar annesiyle ilişkisinde, annesinden uzaklaşıp/uzaklaşamamanın çift açmazıyla boğuşur. "*İlişki, çelişki olmaktan ziyade zıtlıktır*" (Hartmann, 2021, s. 45) bakış açısına göre, sevgi/nefret duygusunun zıt diyalektiğinde tezatların karşılıklı savaşımından doğan ruhsal sıkıntıyı duyumsar. Birinden ötekine savrulurken kendini sorgular. Ailesine ve kendi sınıfına haksızlık yaptığının geç de olsa farkına varır. Yazarın yazma süreci annesiyle, toplumuyla, kendisiyle verdiği mücadelenin çetrefilli yollarını ortaya koyarken bir çeşit itirafname olma özelliği taşır.

5. Extended Abstract

Nobel Prize-winning French author Annie Ernaux gives the leading role to her mother in her novel "*A Woman's Story*". She talks about her mother's childhood, youth and old age. She embarks on a kind of journey of memory by spreading her relationship with her mother throughout the entire texture of the text. This journey of memory becomes an inner journey towards herself. While she includes her mother's biography in the surface structure of the text, she reveals the socio-economic structure of the period in the subtext. She reveals the cultural codes of the society by placing the novel on a historical basis. The author struggles within herself as she struggles between the values of the society she comes from and the class she tries to fit into. These processes are difficult, painful and troublesome processes. The family's story from peasantry to labor, from labor to tradesmanship is actually a success story. But the author is does not seem to be aware of this. She despises her family's un-bourgeois behavior and feels angry at her parents. Although she has given up hope on her father because of his strict adherence to traditions, she is disappointed that her mother, who is open to innovation, cannot excel herself. Her mother's lack of support drives the author into depression. This situation causes her to be put through the wringer. The author, who was unaware of anything in her childhood, draws a happy family picture but this balance shifts with adolescence. With her education, she gets to know the bourgeois class and questions everything. She compares her family with the families of her friends. She feels uncomfortable with her family's rude attitude. She experiences the uneasiness of not feeling like she belongs to her own class. She draws a new path for herself. While doing this, she feels the pain of being thrown into conflict between the values she was taught and the values she is trying to create for herself. The writer experiencing dilemmas tries to find someone to turn to. She expects this someone to be her mother, but her relationship with her mother has reached an impasse. She searches for a way out in the grip of value conflict, generation conflict, and lack of communication. Even though she builds a new life for herself, she cannot free herself from the burden of the past. She cannot find the peace she seeks. One of the reasons she wrote this novel was to provide her own healing. When she reaches adulthood, she realizes that she has become alienated from herself, her family, and her class. She thinks she was being unfair to her family because she didn't see their efforts. She experiences the pangs of conscience of looking down

on the class from which she emerged. Her mother represents her connection with the past. With the death of her mother, this bond is also broken. The novel is cyclical, as it begins with the death of her mother and ends with the death of her mother. The author, who questions the entire past through her mother, becomes, in a sense, a spokesperson for those who experience similar problems. In this respect, the novel has the characteristic of being a *cognovit*. It is a confession of contempt for the values of her own class and her regret about it. The author, who realizes all these during the writing process, tries to give her own community the flowers it deserves. In this journey of memories that she embarked on towards herself changes and transforms her. This transformation is a positive one. It is a result of confronting herself. It enables her to see events holistically and gives her a sociological perspective. In this respect, the novel is a document that bears witness to history. The author presents a narrative program in which she integrates the French society of a period with her own individual history, revealing the conflict of values. She expresses the difficulties created by class conflict. In this study, the novel was examined in line with the laws of dialectical theory. Since the background of the text falls within the field of historical sociology, a dialectical reading was carried out here, mostly through the mother-daughter relationship.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş Felsefe, Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*. İnkılâp Yayınları.
- Arslan, A. (2002). *Felsefeye Giriş*. Vadi Yayınları.
- Boguslavski, Karpuşin, & Rakitov. (2006). *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Abecesi*. (V. Erdoğan, Çev.) Sol Yayınları.
- Cevizci, A. (2014). *Felsefe Tarihi, Thales'ten Baudrillard'a*. Say Yayınları .
- Çubukçu, A. (1998). *Mantık ve Diyalektik*. Evrensel Basım Yayın.
- Er, A. (2022). Başkaldırıdan Düş Kırıklığına; Une Femme Tout Simplement (Yalnızca Bir Kadın). A. Er, & Y. Çelik içinde, *Edebiyatta Kadın ve Başkaldırı* (s. 1-21). Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları.
- Ernaux, A. (2023). *Bir Kadın*. (Y. Avunç, Çev.) Can Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1989). *Felsefe Sözlüğü*. Remzi Kitabevi .
- Hartmann, N. (2021). *Aristoteles ve Hegel, Diyalektik, Mantık, Ontoloji*. (S. Günenç, Çev.) Ayrıntı Basım Yayın.
- Hilav, S. (2020). *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları .
- Kadioğlu, Ş. (2023). Modern Kentin Işıltısında Sönen Ayla. *Frankofoni*, No:42/1, (ss.49-73).
- Kıvılcımlı, H. (2000). *Diyalektik Materyalizm Nedir? Nasıl Kullanılır? Ne Değildir?* Derleniş Yayınları.
- Lefebvre, H. (2005). *Diyalektik Materyalizm*. (B. Yıldırım, Çev.) Kanat Kitap.
- McTaggart, J. E. (2021). *Hegelci Diyalektik*. (A. K. Gülen, Çev.) Ayrıntı Basım Yayın.
- Ollman, B., & Smith, T. (2013). *Yeni Yüzyılda Diyalektik*. (Ş. Alpagut, Çev.) Yordam Kitap.
- Politzer, G. (1990). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. (S. Belli, Çev.) Sol Yayınları.
- Thalheimer, A. (2011). *Diyalektik Materyalizme Giriş*. (S. Altınçekiç, Çev.) Yordam Kitap.
- Yenişehirlioğlu, Ş. (1985). *Felsefe ve Diyalektik*. Maya Yayınları.